

12 Самофалов В. Глобальный вызов транснациональных корпораций [Электронный ресурс]/ В. Самофалов// Зеркало недели.– 22.09.2003.– №31(456). – Режим доступа: www.zerkalo-nedeli.com.

13 Транснаціональні корпорації: навчальний посібник [В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький та ін.] – К.: Таксон, 2001. – 304 с.

14 Шкарпова О. Великими ковтками [Электронный ресурс]/ О. Шкарпова// Контракты: Український діловий тижневик.– 17.04 2006.– №16. – Режим доступа: www.kontrakty.com.ua.

15 Смитиенко Б.М. Противоречия глобализации мировой экономики. Современный антиглобализм и альтерглобализм: монография/ Б.М. Смитиенко, Т.А. Кузнецова - М. – 2005. - с.16.

16 Мировая экономика и международный бизнес: учебник [кол. авторов; под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. В. В. Полякова и д-ра экон. наук, проф. Р. К. Щенина] - 5-е изд., стер. - М.: КНОРУС. - 2008. - 688 с.

17 Зименков Р.И. Новые явления в зарубежной деятельности американских ТНК [Электронный ресурс] / Р.И. Зименков// Электронный научный журнал «Россия и Америка в XXI веке» - Режим доступа до журн.: <http://www.rusus.ru/?act=read&id=135>

18 А.Т. Kearney's 2011 Assessment of Excellence in Procurement Study [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.atkearney.com/> -

Аннотация. В статье исследуется воздействие транснациональных корпораций на мировой интеграционный процесс. Автор анализирует возрастающее влияние ТНК на экономику отдельных стран и процесс интеграции между ними, а также рассматривает перспективы развития ТНК в мировом хозяйстве.

Ключевые слова: мировой интеграционный процесс, транснациональные корпорации (ТНК), мирохозяйственные процессы, инвестирование в инновации, информационные технологии, информационное общество.

Summary. The article explores the impact of transnational corporations to the global integration process. The author examines the growing influence of TNCs on the economies of single countries and the process of integration between them, and considers the perspectives for the development of TNCs in the world economy.

Keywords: global integration process, transnational corporations (TNCs), global economic processes, investing in innovation, information technology, information society.

*Рецензент к.э.н., доцент МСУ Гасим Салах
Эксперт редакционной коллегии к.э.н., доцент УкрГАЗТ Якименко Н.В.*

УДК 330.145

РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК КОМПЛЕКСНОЇ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Соломіна Н.Ю., аспірант (ПВНЗ „ЄУ”)

У статті розкрито сутнісне наповнення категорії «оборотний капітал підприємства» на основі багатоаспектного фінансово-економічного підходу.

Ключові слова: *оборотний капітал, поточні активи, джерела фінансування, обігові кошти, оборотні засоби.*

Постановка проблеми. *Із розвитком управління підприємством, зумовленими інтеграцією економічної думки України, модифікацією підходів до країни до світового фінансово-економічного простору,*

відбувається поширення наповнення економічної науки комплексними категоріями. На основі об'єднання закордонного та вітчизняного досвіду розкриваються ознаки та властивості існуючих понять та змінюються підходи до їх розуміння. Одночасно, такі багатоаспектні категорії як «оборотний капітал» розглядаються сучасними вченими в межах декількох економічних дисциплін, таких як економіка підприємства, фінансовий менеджмент, банківська справа, бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг, державне регулювання економіки та інші, кожна з яких має свої аспекти розгляду. На цій основі формування комплексного розуміння оборотного капіталу, що є об'єктом управління, створює основу для запровадження ефективного управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень. Серед основоположників дослідження оборотного капіталу як окремої економічної категорії можна відзначити А. Сміта, Д. Рікардо та К. Маркса. В сучасній економічній літературі поширені погляди таких закордонних вчених як Ю. Брігхем, Дж. Ван Хорн, У. Коллінз, а також вітчизняних науковців та економістів пострадянського простору, таких як І. Бланк, О. Стоянова, В. Краснова, В. Ковальов, А. Золотарьов, К. Раїцький, А. Шеремет, А. Поддєрьогін, М. Дороніна, О. Швидка, Д. Горовий, Е. Третякова, Л. Соляник, В. Маргасова, А. Асаніна та інші [3, 7-15]. Проте в роботах не достатньо розкривається сутність оборотного капіталу підприємства як комплексної фінансово-економічної категорії.

Мета статті полягає у формуванні вичерпного багатоаспектного фінансово-економічного визначення «оборотного капіталу» на основі синтезу існуючих підходів до розуміння категорії у поглядах закордонних та вітчизняних вчених.

Виклад основного матеріалу. Неодмінною умовою для нормального функціонування кожного господарюючого суб'єкта є раціональне та ощадливе використання оборотного капіталу. У зв'язку із цим, дослідження економічної сутності оборотного капіталу набуває не тільки особливого наукового, а й виняткового практичного значення, оскільки розуміння його змісту визначає підхід до його оцінки, ефективного формування та використання.

Дослідження сутності оборотного капіталу історично пов'язано із вивченням загальної економічної категорії «капітал». Проблеми розподілу капіталу на основний та оборотний присвячені роботи А. Сміта, який розглядав оборотний капітал як товарний, або торгівельний, який характеризується тим, що приносить дохід тільки в процесі обігу або при

зміні своїх власників. За А. Смітом до оборотного капіталу відносяться продовольчі товари, матеріали та готові вироби різного роду, що перебувають у відповідних продавців, а також грошові кошти, необхідні для обігу та розподілу. Д. Рікардо ототожнював оборотний капітал з витратами на придбання робочої сили.

Поняття оборотного капіталу як частини продуктивного капіталу обґрунтував К. Маркс, відповідно до поглядів якого, вартість оборотного капіталу у вигляді робочої сили та засобів виробництва авансується лише на той час, на протязі якого виготовляється продукт, при чому розмір авансованого капіталу визначається масштабом виробництва, який в свою чергу залежить від розміру основного капіталу. Така вартість повністю переноситься на вироблений продукт, а тому шляхом продажу продукту повертається із обігу та може бути знову авансована. На відміну від поглядів А. Сміта німецький вчений К. Маркс зводив оборотний капітал до продуктивного оборотного капіталу, тобто капіталу, що безпосередньо приймає участь в процесі виробництва, та виключав його товарну та грошову форму.

В сучасній економічній науці визначення сутності оборотного капіталу залежить від обраного підходу до надання такого визначення, серед яких можна виділити такі: визначення оборотного капіталу як противаги основному капіталу; визначення оборотного капіталу з позиції напрямків використання капіталу; визначення оборотного капіталу з позиції вартісної оцінки капіталу та його грошового вираження; визначення оборотного капіталу за критеріями ліквідності; визначення оборотного капіталу за особливістю участі у виробничому, операційному та фінансовому циклах; визначення оборотного капіталу за способом перенесення вартості на вироблений продукт; визначення оборотного капіталу за параметрами кругообігу тощо.

У вітчизняній практиці оборотний капітал в більшості випадків визначають через протиставлення основному капіталу. Враховуючи різноманіття наданих тлумачень економічної категорії оборотного капіталу можна виділити основні критерії розподілу капіталу на основний і оборотний: різний характер їхнього продуктивного споживання, використання (вихідний момент); різний характер перенесення вартості на готовий продукт; різний характер обігу вартості; розходження у відшкодуванні вартості в готовому продукті.

На визначенні вартісної сутності та напрямків використання оборотного капіталу ґрунтується трактування даної категорії, що надане в Новій економічній енциклопедії Румянцевої Є. [12], згідно якого оборотний

капітал являє собою вартість оборотних засобів організації в грошовому вираженні, що забезпечує закупівлі сировини, інвестицій у безперервне виробництво (незавершене виробництво), інвестицій у готову продукцію, покриття різниці між дебіторською заборгованістю й кредиторською заборгованістю. Е. Третьякова також розглядає оборотний капітал як інвестиції у складові оборотних активів. Визначення категорії «оборотний капітал» як джерела формування оборотних активів відображає напрямки його використання.

Нетрадиційне для західної економічної думки визначення економічного капіталу надає У. Коллінз, який розкриває сутність оборотного капіталу як короткострокових поточних активів фірми, які обертаються протягом одного виробничого періоду. Подібне визначення оборотному капіталу надають І.Бланк та А. Асаніна [2], які визначають їх як активи, що характеризують сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо-комерційну (операційну) діяльність і повністю споживаються протягом одного виробничо-комерційного циклу. Стоянова О.С. визначає оборотний капітал як капітал підприємства, вкладений в оборотні активи, що поновлюється з певною регулярністю для забезпечення поточної діяльності підприємства [14].

Представник німецької школи економіки Г. Шмален ототожнює оборотний капітал з оборотними коштами та визначає їх з позиції опису процесу, що забезпечують оборотні кошти, а саме: оборотні кошти служать для створення оборотних фондів, які забезпечують процес обробки й переробки, реалізації продукції, а також формування грошових ресурсів і їхньої витрати. Таке визначення оборотного капіталу ґрунтується на проходженні оборотним капіталом різних стадій та перебуванням його у товарній та грошовій формах протягом кожного операційного циклу.

Такі вчені як К. Раїцький та В. Ковальов розглядають оборотний капітал через призму ліквідності та зводять його до мобільних активів компанії, які є грошовими коштами або можуть бути обернені в них протягом року або одного виробничого циклу [8, 11]. Необхідно зауважити, що обернення активів підприємства у грошові кошти наприкінці виробничого циклу є вкрай рідким явищем, оскільки навіть подальше оперативне відвантаження виробленої продукції, зазвичай, супроводжується виникненням дебіторської заборгованості, яка погашається через певний період часу. Тому, за такого підходу до оборотного капіталу, більш точним буде визначення його як мобільних активів, що

можуть бути обернені у грошові кошти протягом операційного циклу.

Функціонально-цільовий підхід до визначення оборотного капіталу застосовує В. Краснова, згідно із роботами якої, «оборотний капітал – це кошти, які авансуються на створення оборотних виробничих фондів і фондів обігу в розмірі мінімальному, але достатньому для забезпечення безперервного виробничого процесу і, чим швидше вкладені в оборот кошти дадуть віддачу у формі виторгу від реалізації готової продукції, тим ефективніше вони використовуються» [9]. У розкритті сутності оборотного капіталу В. Маргасової визначальним є його цільовий аспект, оборотний капітал розглядається як «авансована вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства» [10].

Сучасна західна економічна теорія не виділяє аналогічного поняття оборотного капіталу, оскільки відсутній поділ капіталу за критерієм його повного або часткового перенесення на новостворений продукт. За Д. Ван Хорн оборотний капітал у практичній діяльності розглядається, з позиції обліку, - як чистий оборотний капітал, що уособлює грошову різницю між поточними активами та поточними зобов'язаннями, з позиції фінансового аналізу та управління, - як валовий оборотний капітал, тобто всі елементи оборотних активів, що включають поряд з оборотним продуктивним капіталом і елементи обігу, товарний та грошовий капітал [2].

Дослідження варіацій визначення оборотного капіталу показує, що у вітчизняній літературі більш розповсюдженим є використання таких термінів як «оборотні кошти», «оборотні засоби» або «оборотні активи». Деякі автори не виділяють принципових розбіжностей між ними або визначають їх як модифікації за різних сфер економічного застосування. Так наприклад, Ковальов В.В. визначає оборотні кошти як синонім оборотного капіталу у бухгалтерському обліку [8].

Проте, погоджуючись із поглядами О. Швидкої, Л. Соляник, М. Дороніної [7, 13, 15] відмітимо двоїстість природи оборотного капіталу, яка полягає як у його матеріально-речовинній, вартісній (грошовій) та вартісній авансованій формі. Так, О. Швидка запропонувала варіант співвідношення таких близьких, але все ж таки, неідентичних понять як «оборотні кошти» та «оборотні активи»: оборотні активи завжди відображають характер розміщення інвестованого у процес

господарської діяльності оборотного капіталу, а оборотні кошти та засоби - відображають конкретний склад оборотних активів. Л. Соляник визначає оборотні активи (або поточні активи) як «сукупність матеріальних і фінансових активів, які шляхом структурної трансформації здійснюють безперервний кругообіг форм вартості з метою постійного відновлення процесу виробництва, одержання прибутку, підтримання нормальної ліквідності підприємства, і повинні повністю споживатися протягом одного календарного року чи операційного циклу.». На відміну від оборотних активів, оборотний капітал розглядається як частина загального капіталу підприємства з високою швидкістю обороту, що

припиняє своє існування як капіталу із завершенням кожного операційного циклу. На думку Л. Соляник Л. поєднання активної форми оборотних активів та пасивної форми (як джерела формування) оборотного капіталу формує оборотні засоби.

Припускаючи, що відмінність у застосуванні таких термінів як «кошти» та «засоби» у вітчизняній економічній літературі зумовлена особливостями перекладу іншомовних економічних джерел, а також порівнюючи різні підходи до визначення сутності досліджених понять, пропонуємо такий підхід до їх визначення та співвідношення (табл. 1.).

Таблиця 1.

Співвідношення економічних понять, споріднених до категорії «оборотний капітал підприємства»

Назва терміну	Співвідношення до категорії «оборотний капітал»	Визначення
Оборотні (обігові, поточні) активи	обліковий аспект оборотного капіталу	грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу
Оборотні (обігові) кошти	фінансовий аспект оборотного капіталу	сукупність коштів підприємства, що авансуються на створення та забезпечення безперервного кругообігу оборотних фондів та фондів обігу, джерелами утворення яких є власні й прирівняні до них позикові й залучені засоби
Оборотні (обігові) засоби	економічний аспект оборотного капіталу	засоби, що перебувають у розпорядженні підприємства, повністю переносять свою вартість на створений продукт та можуть бути переведені в готівку протягом одного виробничого циклу

Синтезуючи фінансовий, економічний та бухгалтерський підходи до визначення оборотного капіталу, доповнюючи Дороніну М.С., яка акцентує увагу на динамічності оборотного капіталу, що проявляється у кругообігу, визначимо оборотний (обіговий, поточний) капітал підприємства як грошові та матеріальні фонди у їх двох аспектному прояві (джерела формування та капітальні блага), які в процесі циклічного кругообігу переходять із однієї форми в іншу, повністю реалізуються чи споживаються протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців, переносячи свою вартість на готовий продукт.

Висновки. Розглянуті підходи до визначення оборотного капіталу: з позиції протипаги основному капіталу за способом перенесення вартості на вироблений продукт, за напрямками використання, на основі вартісно-грошового виразу, за характерними властивостями (ліквідністю, способом участі в

операційному циклі, параметрами кругообігу), можна об'єднати у три аспекти оборотного капіталу: обліковий, фінансовий та економічний. Синтез виділених трьох аспектів оборотного капіталу дозволяє визначити його як частину капіталу підприємства, який з метою отримання прибутку авансується в оборотні активи, що обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність та цілком споживаються в кожному операційному циклі, змінюючи свою форму або фізико-хімічні властивості, перетворюються з предмету праці в продукт праці, повністю переносять на продукт свою вартість, перебуваючи в постійному кругообороті та забезпечуючи тим самим безперервність процесу господарської діяльності.

Таким чином, поза залежністю від форм власності, масштабів виробництва, галузевих і технологічних особливостей, рух вартості ресурсів та їхній кругообіг стають можливими тільки завдяки обслуговуванню цих процесів

оборотним капіталом. Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що роль оборотного капіталу в діяльності підприємства полягає не тільки у обслуговуванні та підтриманні безперебійності та циклічності операційного процесу, а й у забезпеченні процесу відтворення капіталу підприємства, що формує основу комерційної діяльності суб'єкта господарювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ Мін. фін. України „Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" : за станом на 26.09.2011р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2011. – (Бібліотека офіційних видань).
2. James C. Van Horne, John M. Wachowicz, Jr. *Fundamentals of Financial Management*. 13-th Edition. Prentice Hall - 2009, 1022 p.
3. Бланк И.А. *Управление капиталом: Учебный курс.* / И.А. Бланк– К.: Ника-Центр, 2004. – 576с.
4. Бондар Н.М. *Економіка Підприємства: Навч. посібник.* / Н.М. Бондар – К.: Видництво А.С.К., 2004. – 400 с.
5. Вечканов Г.С. *Современная экономическая энциклопедия.* / Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова – Спб., Издательство «Лань», 2002. – 880с.
6. Горовий Д.А. *Управління рухом оборотного капіталу підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 „Економіка, організація і управління підприємствами” / Д.А. Горовий. — Харків, 2005. — 19 с.*
7. Дороніна М.С. *Управління рухом оборотного капіталу підприємства: Монографія. /*

М.С. Дороніна, Л.С. Мартюшева, Д.А. Горовий– Харків: ХНАДУ, 2009. – 196с.

8. Ковалев В.В. *Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности.*—2-е изд., перераб. и доп. / В.В. Ковалев—М.: Финансы и статистика, 2000.—512 с.

9. Краснова В.В., Жнякін Б.О. *Фінансовий менеджмент підприємства: Навч. посібник.* / В.В. Краснова, Б.О. Жнякін – Донецьк: ДонНУ, 2004. – 217 с.

10. Маргасова В.Г. *Управління оборотним капіталом та оцінка його впливу на фінансовий стані підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 „Фінанси, грошовий обіг і кредит” / В.Г. Маргасова. — Ірпінь, 2005. — 20 с.*

11. Раицкий К.А. *Экономика организации (предприятия): Учебник.* / К.А. Раицкий – М.: ИТК «Дашков и К», 2003. – 1012с.

12. Румянцева Е.Е. *Новая экономическая энциклопедия.* / Е.Е. Румянцева– М.: ИНФРА-М, 2005. – 724 с.

13. Соляник Л.Г. *Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління: Монографія / Л.Г. Соляник – Д.: Національний гірничий університет, 2009. – 239 с.*

14. Стоянова Е.С. *Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник.* / Е.С. Стоянова – М.: Изд-во «Перспектива», 2006. – 656 с.

15. Швидка О.П. *Елементи оборотного капіталу підприємства та їх взаємозв'язок.* / О.П. Швидка // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. - Черкаси: ЧДТУ. – 2008. – В.19. Ч.1. – С. 244-248

Аннотація. В статтю на основі багатоаспектного фінансово-економічного підходу раскрыто суттєве наповнення категорії «оборотний капітал підприємства».

Ключевые слова: оборотный капитал, текущие активы, источники финансирования, оборотные средства, оборотные средства.

Summary. The article proposes working capital definition, based on discovered financial and economic aspects combining.

Keywords: working capital, current assets, source of financing, current assets financing, current funds.

*Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Маковоз О.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*